

Věra Sekotová

LITERÁTI V ÚSTÍ NAD ORLICÍ

V roce 1997 uplynulo dvěstěpadesát let, od roku, kdy ústecký literátský kůr dostal nové stanovy a byl spojen s bratrstvem Panny Marie. Byl to čin z hlediska budoucnosti literátů významný, poněvadž jim pomohl přežít dobu josefinských reforem. Přetvoření literátského kůru a zachování jeho kontinuity pro budoucnost znamenalo, že ústečtí literáti působili ve městě nejméně od 16. století do roku 1973.

Literátské sbory neboli literáti jsou ryze českou institucí. Jejich původ sahá až do 14. století. První pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic založil na uctění Panny Marie ranní zpívanou mši, pro kterou ustanovil stálé hudebníky a literátské sbory zvané „*literatorum sodalitates*“. Podle tohoto vzoru se šířil literátský zpěv po celé diecézi. Od té doby se spojovali literárně vzdělaní měšťané ve zvláštní kostelní společenstva, jehož členové zpívali při ranních mariánských mších. Šestnácté století, zvláště jeho druhá polovina, byla dobou velkého rozkvětu a rozšíření literátských sborů. Zcela ovládli a spravovali bohoslužebný zpěv v kostelech, ať latinsky nebo česky. V té době se už začaly objevovat stanovy literátských sborů, v souladu s nimi pak začali být jako představitelé voleni starší literátského sboru. S jejich činností souviselo zlepšení církevního zpěvu nejenom v provedení, ale byly pro ně skládány krásné církevní zpěvy, jejichž kvalita se i dnes uznává. Jejich zpěvy se ozývaly z chrámových kůrů a tak dostaly i své pojmenování - literátské kůry.

Z roku 1393 je zmínka o Jiřím, oltářníku z Ústí.¹⁾ Požíval nadace, která byla věnována na zpívání ranní mše mariánské.

Nákladem literátů a pro jejich užívání byly vytvořeny kancionály. Literáti měli neoddiskutovatelnou zásluhu na tom, že se množství jejich starých kancionálů dochovalo až do dneška. Obliba starých českých písní a jejich melodií byla taková, že ani v 17. století nevyzimely z literátských zpěvníků. K velké zásluze literátů patří, že pěstováním církevního zpěvu v českém jazyce pomáhali zachování české řeči.

Kancionály (graduály) bývaly pořizovány značným nákladem. Bývaly psané a malované a někdy mívaly přímo obrovské rozměry. Také ústečtí literáti si pořídili roku 1588²⁾ kancionál, který je největší utrakvistickou památkou ústeckého regionu. Jeho význam spočívá v tom, že je jedním z dokladů, jak se přebíralo z tzv. „*velkého umění*“. Po stránce obsahové je jeho raritou, že „*Závišovo Kyrie*“, *Gloria a Et in terra*, které v jiných kancionálech mají latinský text, mají v ústeckém kancionálu text český.³⁾

V době, kdy byl ústecký kancionál objednan, bylo v Ústí převládajícím

náboženstvím vyznání utrakvistů. Kancionál Literátského kúru v Ústí nad Orlicí je z roku 1588. Kniha je vyzdobena tak, že tomu lid rozuměl. V kancionálu je plastické přepsáno plošně, naturalistické je primitivně stylizované, malované je pestře kolorované.

Na titulním listu kancionálu je znak města Ústí nad Orlicí - dům s věží a hradbou s cimbuřím. Červený znak je na žlutém poli vroubený modrým rámem a širokým vavřínovým věncem, který je převázán stuhou. Z věnce vybíhají růže, které nahoře nesou dvě ženy. Na pásce je nápis psaný švabachem: „*Města Austí nad Wortlicí erb neb pečet*“. Dole, v připsaném textu je letopočet 1592. Kancionál je prací malíře Ondřeje A. R o z e m b e r g a a ústeckého školního rektora Jana H u m p o l e c k é h o. Kniha má 460 papírových listů. Text je psán černým inkoustem pevnou zřetelnou frakturou. Nové řádky jsou linkovány červeně a noty jsou psány černě. Pouze na počátku oddílů s velkými iniciálkami a barevnou ornamentální obrubou jsou psány noty i text z části rumělkou.

V kancionálu jsou čtyři druhy velkých písmen. Velké iniciály jsou provedeny tzv. středověkým způsobem. Verše naproti tomu začínají velkými frakturovými písmeny a připomínají anglické kostelní písmo. Význačná slova a strofy začínají drobnějšími středověkými velkými písmeny. Tato písmena jsou buď červená nebo modrá, a začínají jimi jednotlivé písně.

Lidové přetvoření renesančních prvků je zvláště nápadné v iluminacích iniciál. Iniciála H obsahuje zobrazení krále Davida. Ten hraje na harfu v krajině, nad ním v oblacích je Bůh s korunou. Kolem stránky je rozvilinový ornament s různými ptáky. Uprostřed dole je v terči hnědý lev s hornou v červeném poli. Na foliu 79 je velká iniciála W z rozvíjejících se listů s konvalinkou v zeleném pozadí a červeno-žlutým rámem. Dole je kulatý štít, který má v levém poli znak města Ústí nad Orlicí a v pravém poli půl černé orlice s celou hlavou. Kolem je nápis „*Pečet rych. města Ústí nad Orlicí*“. O čtyřicet folií dále je iniciála R a v ní je namalován muž v černém šatě, který klečí pod andělem v oblacích. Kolem stránky jsou různobarevné rozviliny s ptáky, dole kolů a dvě širočiny v kruhovém věnci a nápis „*Martin Hlavacz D. I. H.*“

K dalším zajímavým iniciálám patří např. D, které má uvnitř scénu klanění pastýřů. Stránka má rám černý, červený a žlutý, který napodobuje rozviliny kolem stránky. Nahoře je chrt pronásledující zajíce, čáp a město, dole v červeném terči jsou nůžky.

Iniciála M má zobrazeného Krista vznášejícího se nad horou, dole je Panna Maria a apoštolové. Kolem stránky je rozvilinový rám s ptáky, dole je v kruhovém terči červené srdce, na něm kříž, a ostrov, vedle hvězda a nápis *SVPREMA GRATIA LV CET OMNIBVS*.

Vedle dalších iniciál s výzdobami je na foliu 223 zpěv „*o mistru Janu Husovi*“ a na foliu 351 je „*Prosa o mistru Janu Husovi*“. Na foliu 396 je v běžné iniciále K vepsáno: *Joannes Humpolecensis Rektor existens 1589*. Folio 424

má rozvilinové, téměř nastínované, rámování strany. Dole uprostřed jsou v červeném kruhovém terči tři stříbrné štítky a dole podpis: *Andreas A. Rozemberg: Pictor* (malíř).

Bylo by možné popsat další iniciály. Jsou rozmanité a většinou se vztahují k textu písně. Na kancionálu pracovali dva mistři. První, možná Jiřík S e z e m - s k ý ?, přebíral renesanční motivy, neztrácel smysl pro jejich stylistickou souvislost ani pro jejich plastický charakter. Iniciály v sobě mají ještě zbytky gotického písma, někde jsou však už ornamenty ryze renesanční a často přecházejí do lidových motivů. Jeho dílem je převážná většina knihy. Práce druhého mistra Andrease A. R o z e m b e r g a je na foliích 424 až 468. Jeho iniciály jsou prostší, většinou lidové. Písmo v této části nemá stejnou pevnost jako první část. Dílenská souvislost obou mistrů je však nepopíratelná. Kniha má vazbu z dubové desky potažené vepřovicí s tlačnými renesančními ornamenty. Ve vnitřním pruhu se střídá pět renesančně komponovaných obrazů: Adam a Eva, keř, vzkříšení, ukřižování, měděný had s nápisy: *Pecatum 1584 I Justivica I satisvact I ID Exser*. V druhém vnějším pruhu se uprostřed renesančních ornamentů střídají medailony s profilovanými portréty a nápisy: *VIRGIL I OVIDIUS I TULUS*. Kolem obíhá rám, z jehož ornamentu je střední pole. Vodorovně je nápis: *DO * myesta + Austy + nad + Worlicy Girzik x Sezemski x z miesteczka + Sezemic 1588*.

Ústecký kancionál je bezesporu významnou a krásnou památkou. Jeho pořízení bylo nákladnou záležitostí. Kancionál byl pořízen pro praktickou potřebu ústeckého literátského kůru.

V 16. století bylo v mnoha českých městech, a také i v Ústí nad Orlicí, považováno za jednu z povinností představitelů města, aby byli členy literátského kůru. Literáti tak nabyli během času velkého vlivu. S jejich činností souviselo zvelebení církevního zpěvu. Literáti dbali o potřeby kůru, tj. o varhany a jiné hudební nástroje, zvláště v těch městech, kde byl provozován tzv. figurální zpěv.

Z historického hlediska patří ústeckým literátům zásluha mimo jiné o to, že se nám až do současnosti dochoval starý krásný kancionál.

Třicetiletá válka přinesla do činnosti literátského kůru určitý útlum. Letopočet 1637 připsaný na dvou místech v graduálu ukazuje na to, že ho literáti stále používali. Datum je připsáno k písmenům T a SS.

Ve druhé polovině 17. století byli ústečtí literáti nedílnou součástí života ve městě. S postupujícím časem pak pomalu pokračoval proces transformace literátského kůru v typické barokní bratrstvo.

Literáti měli povinnost přicházet pravidelně a včas do kostela a usadit se na vykázaném místě. V Ústí nad Orlicí měli své lavice pod kostelním kůrem. Jejich lavici tvořily vedle sebe postavené stolice. Určený člen připravil zpěvníky a jiný, s dobrým hlasovým fondem, začal zpěv. Dále měli literáti dbát o udržení dobrého pořádku v kostele. Povinně se scházeli ke všem církevním slavnostem,

potom k pohřbům svých členů a jejich manželek a dětí. I při těchto příležitostech zpívali písně. Jestliže někdo z členů zanedbal některou ze svých povinností anebo přišel pozdě, musel zaplatit pokutu. Takto získanými penězi, dále pravidelnými příspěvky, dary získávali literáti finanční prostředky. Z nich platili veškerá vydání - kancionály, svíce do kostela na osvětlení, pohřby členů, případně pomoc zchudlým a potřebným členům. Do čela literátského sboru byl volen „starší“.

Na konci 17. století se noví členové Literátů rekrutovali z těch, kteří byli ochotni platit příspěvky a účinkovat při zpěvu v kostele. Přestali totiž být vybíráni z nejschopnějších a učených občanů.

Na počátku 18. století se u ústeckých literátů stále více objevovaly typické znaky barokního náboženského bratrstva. Např. v určitých momentech se stávali vlastně uzavřenou elitní organizací a stejně jako bratrstva byli vyjádřením náboženského a mravního úsilí své doby. Můžeme si položit otázku, co vlastně členství v náboženských bratrstvech baroknímu člověku přinášelo. Ze světského hlediska to byla široká oblast společenské prestiže a reprezentace. V oblasti duchovní lze hovořit o dvou rovinách, do kterých lze shrnout přínos členství. Bratrstva jednak umožňovala svým členům naplňovat potřebu osobní intimní zbožnosti a od liturgických úkonů, přes její nejniternější projevy v modlitbě, zpovědi a přijímání Nejsvětější svátosti, až po úzký kontakt s duchovním pastýřem. Členství také každému zajišťovalo důležitou spoluúčast v hodině smrti. Zemřelý měl zajištěnou pobožnost a i pro budoucnost byl vzpomínán v prosbách za vykoupení duší z očištěnce. Vezmeme-li v úvahu barokní přístup ke smrti, je zřejmé, jak byla tato podpora pro člena důležitá.

Proces přeměny ústeckých literátů vyvrcholil ve čtyřicátých letech 18. století. Tehdy ústecký děkan Jan Leopold Mosbender⁹ (ústeckým farářem byl v letech 1732-1776) nově zreorganizoval literátský kůr. Za vzor měl zřejmě přeměnu literátů v jeho rodné Chrudimi, kde se tak stalo už v roce 1677, a potom v Litomyšli roku 1700. Proměna ústeckého literátského kůru v řádné bratrstvo se stala jeho začleněním do nově vytvořeného bratrstva. Přeměnu schválil a potvrdil svým podpisem a pečeti 8. prosince 1747 Jan Leopold Mosbender jako děkan, ale i jako arcibiskupský vikář. Tehdy vydal nové stanovy, kde napsal, že „*Bratrstvo počestného kůru literátského pod titulem neposkvrněného počestí blaboslavené Panny Marie v Ústí nad Orlicí se jím řídit a spravovat má*“. V úvodu stanov nastínil historii literátů vůbec. Odvolal se také na *B a l b í n ů* v životopis *A r n o š t a* arcibiskupa Pražského, kde je uvedeno, že roku 1334 byla v Čechách první zpívaná mše a že roku 1490 byl potvrzen v Jindřichově Hradci literátský kůr.⁹

Mosbender ve dvacetidvou bodech určil činnost literátů. Stanovil, že správcem celého kůru bude ústecký děkan. Bratrstvo mělo mít v čele čtyři osoby, dvě jmenované děkanem a dvě volené od pánů bratrů. První dva měli spravovat důchody, role, louky a jiný majetek a dále měli sledovat příjem peněz a zásobu

svíce na osvětlení. Druzí dva měli za povinnost každou sobotu nebo vigilií předcházející svátek projednat s ústeckým děkanem co se bude v kostele zpívat.

Jako další se volil z členů „Mladší“ nebo-li mládek, který měl za úkol stavět graduál na púlpit, připravovat kancionály a noty a pak je zase po bohoslužbách uklidit. Měl také pečovat o vyhovující uložení a stav knih. Za svoji práci měl být z prostředků literátů odměňován. Kdo z členů by zanedbal nedělní bohoslužby, měl být pokutován 3 krejcary. Čtyřikrát za rok měli společně přistupovat k Svátosti oltářní a to v těchto termínech: při výroční slavnosti 8. prosince, buď v pondělí nebo v úterý velikonoční, o sv. Duchu a na výroční památku všech věrných zemřelých. Slavnou konvokaci měli konat v neděli po novém roce, která je mezi oktávou první po třech králích. Za účasti děkana se měli sejít všichni členové, složit počty z účtů a celé činnosti. Nebyla to sice povinnost, ale mohli si při tom dát „*slušný trunk a pokrm*“. V případě potřeby mohla být svolána malá konvokace, ale na té se nemělo dávat pohoštění na útratu kůru.

Ve stanovách je také zapsána formule slibu nového člena literátského kůru. Členové se dělili na zpěváky neboli členy „*na penách*“. Měli jméno podle slova poena = pokuta, kterou měli platit zpěváci, když nesplnili své povinnosti ve zpěvu. Tito členové se dělili na pěvce chorální (účastnili se pouze jednohlasného zpěvu) a literáty, kteří zpívali vícehlasně a v kůru měli zvláštní vážnost. Druhou částí členstva byli nezpěváci nazývaní „*suchodenskými členy*“. Těmi se mohly stát i ženy. Po reorganizaci v roce 1749 bylo zapsáno 17 bratrů „*na penách*“ a 17 „*se vynacházejících*“ čili *suchodenských*. Volenými staršími se stali Antonín K u č e r a a Jan B r o ž e k.

Mosbenderem potvrzené bratrstvo mělo sloužit ke zkvalitnění náboženského života a zároveň bylo také prostředkem proti pronikání herese. Členství bylo samozřejmě přitažlivé pro ty, kteří přijali za své katolictví s jeho hodnotami. O tomto ústeckém společenství můžeme říci, že bylo výrazem barokní lidové religiozity.

Nové stanovy přispěly k početnému růstu členstva, zejména se zvětšil počet členů přispívajících. Pro literáty se průběžně dokupovaly kancionály nebo se staré dávaly znovu vázat. V roce 1753 zaplatili Františku Š t a n c l o v i, malíři, za novou korouhev, roku 1765 si nechali štafírovat kříž. Po dostavbě kostela přispěli 150 zlatými na nové varhany. Roku 1783 zaplatili do kostela obraz Božího narození.⁷¹ Osmdesátá léta 18. století byla pro náboženská bratrstva kritická. Císařem Josefem II. byla roku 1783 zrušena církevní bratrstva, roku 1784 byla zakázána v chrámech instrumentální hudba. Dvorským dekretem z 29. dubna 1785 bylo rozhodnuto, že se mají veškeré literátské sbory pokládat za církevní bratrstva, a jejich majetek pozemkový i peněžitý měl být zabaven, sepsán, odhadnut a potom ve veřejné dražbě likvidován a výtěžek odveden státu. Realizaci tohoto dekretu zajišťovaly zvláštní likvidační komise, které byly zřízeny ve všech českých krajích. Konfiskace se vztahovaly zejména také na kancionály a hudební nástroje. Zabavené předměty byly odváděny do zvláštního depo-

zitoria v Praze. V Zemském guberniu byly uloženy zrušovací protokoly. Komise si počínaly bezohledně a tak mnohé z krásných kancionálů, vlastně pokladů slavné české hudební minulosti, bylo prodáno jako bezcenný papír a zničeno.

Do Ústí přijela likvidační komise na začátku roku 1785. Novými stanovami a úmyslným nepředložením účtu za rok 1784, který byl z knihy vyříznut,⁹⁷ se nezjistil majetek a literáti nebyli zrušeni. V dochovaných písemnostech Likvidační komise o nich také není zmínka. Ostatní ústecká náboženská bratrstva byla zrušena a majetek připadl státu.⁹⁸

Vyúčtováním za rok 1785 pokračují zápisy v knize literátů, kteří pokračovali ve své činnosti podle Mosbenderových statut. Kromě nákupů a oprav zpěvníků, nechali v roce 1826 natisknout písničky k Panně Marii ústecké. Roku 1826 přidali 5 zlatých na lampy a lucerny ke křížové cestě v kostele, roku 1833 dali 5 zlatých na malování křížové cesty. Od osmdesátých let 18. století se stále více k literátům hlásili členové z přifařených Hylvát, Oldřichovic, Černovíra, Kerhartic, ale i Libchav, Dlouhé Třebové, Říček, Řetové a dokonce i z Litomyšle. V roce 1808 byl přijat Josef K o r á b i s manželkou Efrozinou a složil kapitál 7 zlatých, z nichž úrok měl hradit jejich každoroční poplatek 18 krejcarů.

Roku 1845 se stal členem Libor S c h l e s i n g e r, později známý z událostí roku 1848.

Na objednávku literátů byl roku 1785 pořízen obraz sv. Václava. Roku 1830 nechali na velikonoce postavit v kostele Pilátův dům. Staré používané zpěvníky nechali převázet, kupovali i papír na rozepisování písní. Roku 1812 koupili za 2 zlaté kancionál od vdovy Trávníčkové, téhož roku koupili nové dva adventní kancionály a pět malých kancionálů. Rok 1837 byl rokem výměny starších. Roku 1778 se jejich členem stal Leopold S t e h n o (nar. 1754) a posléze byl jmenován starším. Tehdejší děkan Jan J a n s a vysoce ocenil jeho činnost, životní práci i zbožnost. Jako třiaosmdesátiletý se vzdal funkce. Novým starším byl zvolen František K u d l a (nar. 1777 v Poličce). Byl to ústecký měšťan a caje-komezulánický mistr. Mladším byl zvolen Jan N o v á k (nar. 1790 v Ústí nad Orlicí), také ústecký měšťan a soukenický mistr.

Kromě příspěvků a částek z pokut se zvýšil majetek literátů v roce 1844. Tehdy Josef Emanuel L a m b e r g, farář v Dolní Dobrouči, daroval literátskému kůru 16 zlatých a jeho matka 4 zlaté.

Roku 1847 se v Ústí slavilo stoleté výročí obnoveného literátského kůru. Oslava se uskutečnila 8. prosince, tj. na den Neposkvrněného početí Panny Marie. Všichni členové přistoupili společně ke stolu Páně při hlavní zpívané mši.

Do knihy literátského kůru napsal při té příležitosti starší Karel K u d l a : „Dejž Bože nechť Pán popřeje zase toho štěstí, kdo zase jedenkráté oné slavnosti účasten bude, by na své spolubratry pamětliv byl a na ty zde jmenované oudy modlitbou vzpoměl“.¹⁰⁹

Literáti samozřejmě stále zpívali v kostele, udržovali tradici v přijímání

a rozdělení členů. Ale od dvacátých let 19. století se měnilo sociální hledisko. V tomto společenství se začali sdružovat příslušníci vyšších i nižších společenských vrstev ve městě. Literáti tím, že pokračovali ve své činnosti, udrželi úroveň a bohatství církevního zpěvu v Ústí a vytvořili dobrý základ pro činnost ve změněných podmínkách po roce 1850.

První velkou akcí po roce 1850, na které se literáti organizačně, ale i pracovně podíleli (hlavně jejich starší František Kudla), byla stavba nové křížové cesty.

V roce 1852-1853 byly stavěny nynější kapličky křížové cesty. V roce 1852 bylo postaveno prvních osm a v roce 1853 dalších šest, a to z peněz získaných od dobrodinců hlavně přičiněním Františka Kudly a Václava B l a ž k a. Zbožní občané se nadchli pro stavbu kapliček. Velké množství se jich zúčastňovalo prací na stavbách. V létě, kdy se stavba prováděla, chodili každý den večer na „*práci pomabačskou z lásky*“. Říkali, že jdou „*na lásku*“. Jejich práce spočívala v tom, že stavební materiál (kámen a cihly), který byl přivezen a složen pod kopcem dodávali nahoru k místům stavby. Praktikovali to tak, že ti co přišli „*na lásku*“ utvořili dlouhou řadu a podávali jeden druhému kámen a cihly. Vodu k hašení vápna a na maltu, dopravovali nahoru v požárních koších stejným způsobem. Po této těžké práci, když byli účastníci unavení a upocení, dostal každý občerstvení. Byl to kalíšek (štamprle) tehdy dobré žitné pálenky. Pálenku prý dostávali proto, aby je uhráté nenapadlo napít se studené vody. Útratu za pálenku platili ústečtí ochotníci.¹¹⁷

Roku 1858 na svátek Neposkvrněného Početí Panny Marie, tj. 8. prosince, se sešli všichni literáti k volbě nového představenstva. Starší František Kudla se dožil osmdesáti let a padesáti let působení v literátském kúru. Literáti i ústecký děkan vysoce ocenili jeho působení. Po té zvolili Josefa C i b u l k u, měšťana a cajkomezulánského mistra, za staršího a Václava Š t a n t e j s k é h o, měšťana a soukenického mistra, za mladšího. Opatrovníkem a předzpěvákem na literátském kúru se stal František S t e h n o a jeho pomocníkem Josef Č á s t e k. Všichni zvolení složili slib, kde se zavázali, že „*horlivě a bedlivě v dobrou pověst literátského kúru, zvláště pak o dobrý pořádek kostelního zpěvu chtějí pečovat*“. Účty literátského kúru vykazují pravidelné příjmy od členů a výdaje za rekviem při úmrtí člena, odměna varhaníkovi, kalkantům, na adventní konvokace a na světlo v kostele.¹²⁷

Literáti se také finančně podíleli na různých vylepšeních v kostele. Např. v roce 1852 přispěli na štafírování jména Panny Marie na kostelní bání. Malíři V í š k o v i zaplatili v roce 1877 za nový obraz. Roku 1879 zakoupili 500 kusů písni k májovým pobožnostem.

Roku 1893 na Bílou sobotu posvětil tehdejší ústecký děkan Antonín N ý v l t nový prapor literátského kúru. Prapor zhotovila slečna Anna V a š k o v á a obraz na něm namaloval akademický malíř M a t h a u s e r z Prahy. Celkový náklad činil 225 zlatých. Sponzory praporu byli František E l i á š a jeho manželka Eleonora a paní Tarsila P r i n c o v á.¹³⁷

Roku 1899 slavili ústečtí literáti sto padesát let od reorganizace. V této době bylo 22 zpěváků neboli členů „na penách“. Přesný počet přispívajících členů v těchto letech nelze zjistit. V účtech je totiž zaznamenán pouze celkový příjem příspěvků za rok. Někteří platili pravidelně a někteří spláceli i nedoplatky. Starším literátského kůru byl Ladislav S t e h n o.^{15/}

Vedle účtů, které vedli starší literátů od roku 1747 v jedné knize, začali vést od roku 1901 pokladní knihu na příjem členských příspěvků.^{15/} V témž roce zaplatilo členské příspěvky 137 lidí.

Do konce roku 1918 pokračovala činnost literátů stejným způsobem. Věnovali se zpěvu v kostele, přispívali podle finančních možností nejenom na potřebné v kostele, ale i zchudlým a nebo nemocným svým členům.

V důsledku průmyslového rozmachu a s ním souvisejícím vlivem jiných idejí, stával se od konce 19. století náboženský život ve městě vlažnějším. Od počátku 20. století sílily útoky různých liberálních a socialistických směrů i dalších politických odpůrců vůči katolické církvi. Po roce 1918 se sporadicky začaly projevovat rozpory mezi katolickou církví a státem. Všechny tyto problémy neměly ani Ústí ani Literátský kůr.

I když se počet členů i přispívajících zmenšil, pokračovali literáti se společnými zpěvy v kostele. V adventní době zpívali roráty. Každou první neděli v měsíci, odpoledne před Požehláním, zpívali staré písně. Když byly na pořadu nešpory tak „říkali“ „*Hodinky o neposkvrněném Početí Panny Marie*“, na závěr pak zpívali půvabnou starou mariánskou píseň. Literáti zpívali podle liturgického období nebo podle příslušných svátků a slavností ze starých kancionálů tzv. *Litrbašských*.^{16/}

Vždy na Nový rok, po ranní mši, se vydaly dvě dvojice bratrů literátů na „*Koledu*“. Obcházeli domácnosti, kde měli postavený betlém, domácnosti svých členů a věřících rodin a příznivců. Při koledě se zpívala píseň „*Zvěstujeme vám radost převelikou*“. Pak následoval „*Novoroční literátský vinš*“, který začínal slovy „*Pěkné pozdravení...*“

Literáti byli všude obdarováni peněžitým darem. Hlavní část výtěžku byla určena na údržbu Křížové cesty, za jejíž patrony byli literáti považováni. Starost o ní nespočívala jenom v údržování čistoty a opravách, ale také ve zpřístupňování veřejnosti. Každou neděli ráno, mimo zimní období, se kapličky otevíraly. Večer se v třinácté kapličce odzvonilo klekání a kapličky byly opět uzavřeny.

I v této době byla každý rok svolávána „*konvokace*“, vlastně výroční schůze. Zhodnotila činnost a prodiskutovaly se i záměry pro další rok.

V písemnostech literátů chybí zápisy z období druhé světové války. Aktivní činnost literátů se obnovila po válce. Nelehká doba nastala po únoru 1948. Dnes můžeme jen obdivovat všechny, kteří i nadále, navzdory všemu, pokračovali v činnosti - zpívali literátské písně, chodili na Nový rok na koledu, ale už jen do úzkého kruhu známých. Ve své činnosti pokračovali až do roku 1973, kdy jejich činnost zanikla.

Byla to doba, kdy jednak došlo ke generační obměně a kdy také zesílil tlak ze strany tehdejších státních orgánů.

Poznámky:

- 1/ F.JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I-III, 1838-1845*, rkp.; Z. NEJEDLÝ, *Litomyšlsko*, Litomyšl 1903.
- 2/ J. CIBULKA - J. SOKOL, *Soupis památek okresu Lanškrounského*, Praha 1935.
- 3/ Farní úřad Ústí nad Orlicí (dále FÚ ÚO), stará spisovna, *Kancionál z roku 1588*, neinv. rkp. (fond není uspořádán - je rozčleněn pouze na starou a novou spisovnu).
- 4/ J. L. MOSBENDR, *Počestný dvůr literátský*, neinv. rkp., orig. v soukromé sbírce v Ústí nad Orlicí, majitel si nepřeje být zveřejněn (dále soukr. sbírka ÚO), 1747 (?).
- 5/ V. SEKOTOVÁ, *Jan Leopold Mosbender - vzpomínka 220. výročí úmrtí*, in: *Vlastivědný sborník 7*, Ústí nad Orlicí 1996.
- 6/ „Regule, jimiž se Tovaryšstvo a neb Bratrstvo počestného kůru literátského pod titulem Neposkvrněného Početí Panny Marie v městě Ústí nad Orlicí řídití a spravovat má“, neinv., rkp., orig. v soukr. sbírce ÚO (viz pozn. č. 4), 1747.
- 7/ *Přehled příjmů a vydání kůru literátského 1749-1898*, neinv., rkp., orig. tamtéž (dále *Přehled příjmů a vydání...*).
- 8/ *Tamtéž*.
- 9/ FÚ ÚO, stará spisovna, *Kancionál v roku 1588..* (viz pozn. č. 3).
- 10/ *Přehled příjmů a vydání...* (viz pozn. č. 7).
- 11/ FÚ ÚO, stará spisovna, *Farní kronika založená roku 1836*, neinv., rkp.
- 12/ *Přehled příjmů a vydání...* (viz pozn. č. 7).
- 13/ *Tamtéž*.
- 14/ *Účet kůru literátského 1899-1937*, neinv., rkp., orig. v soukromé sbírce ÚO.
- 15/ *Pokladní kniha na příjem členských příspěvků 1901-1937*, neinv., rkp., orig. tamtéž.
- 16/ Ze vzpomínek p. Františka JAKUBCE z Ústí n. Orl., dlouholetého člena Literátského kůru.
- 17/ *Novoroční literátský vinš:*
*Pěkné pozdravení od bratrů
starších a celého kůru literátského
(který už chválil Boha na věčnosti).
Dejž Bůh, aby tento nastávající
nový rok byl do života vašeho
šťastný krok.
Rač vám Pán v něm své požehnání
dátí a všeho zlého vás ošťibati.
Byste s radostí a spokojeností
mohli poblížeti, jak se vaše
činy daří a vyplňují.
Kéž vám slouží k radosti
a spokojenosti jak zde, tak
i jednou na věčnosti.
Pochválen buď Ježíš Kristus.*

Ze vzpomínek pana Františka JAKUBCE z Ústí nad Orlicí, dlouholetého člena Literátského kůru.

Adresa autora: Mgr. Věra SEKOTOVÁ, Petra Jilemnického 196, 562 01 Ústí nad Orlicí